

BARTHA GUSZTÁV

SAJGÁS

Második fejezet

Két év: pihe-idő.

Valló Péter tíz centit nőtt másfél év alatt, a fentmaradó hat hónapban még ötöt. Jancsi bácsi kezdte felnőttként kezelni, Juci fiatalemberként.

Kati mama és Ágnes néne – Boris miatt – még tétováztak, de alkalomadtán Péter kezébe gyűrtek pár rubelt, hogy ne valljon szégyent az iskolai táncmulatságon vagy a hétvégi futballmeccs után, ha a barátai sörözni hívják. Meglátták azt, amiről Valló Boris nem akart tudomást venni, kivéve fia arcán a pattanásokat, pelyhedző bajuszát, mélyülő hangját: hogy már nem kisgyerek.

– Nem tömte eléggé tele a fejét a nagyanyja, a szomszédasszony: maga is kezdi?! – tájékozott Vallóné, mikor Jancsi bácsi megemlítette előtte Péter nagykorúsodását. – Kisztesse csak, ne legyen egy perc nyugalom a házban!... – kezdte és folytatta Valló Boris, de Jancsi bácsi sem hagyta annyiban a hallottakat:

– Boris, senki nem kiszttet rád senkit. De felnőtt fiad van, hogy tudjad.

Vallónét mindez nem hatotta meg. Úton-útfélen panaszolta: a nagyfiának alig venni hasznát odahaza; az iskolában ellóg az órákról, nem tanul; visszafelesel; ellinárosodott, egy cseppel sem lesz külön, mint az apja... S így tovább, hogy mind többen hallják, tudjanak arról, milyen gondok között őrlődik egy anya, ha háládatlan pulyával veri meg a sors.

– Miért csinálja ezt anyám? – kérdezgette az ismerőseitől Valló Péter.

– Miért? – kérdezett vissza csonkos Béla, s jobbáiba vette a zöldségnek fenntartott füles kosarat. (Külön kosara volt bevásárlásra, fahordásra, fűvészkedésre: Bigusné, az öreg cigányasszony – mézért cserébe – rengeteg félvékás kosarat font neki fűzfavesszőből.) – Miért nem fogadsz szót? – kérdezte még a kertbe menet.

Péter bánta (nem először), hogy csonkos Bélához fordult tanácsért – ki más, ha nem ő ismeri legjobban az asszonyokat?! – de nem visszakozott:

– Akármit csináljak, nincs jól megcsinálva! Folyvást utajgat, azt akarja, hogy Pintér bácsi nullásgéppel vágja körül a hajamat!

– Egy anya tudja, mi áll jól a gyerekének – mondta Béla, majd megállt, mintha arra készítené Pétert, hogy szétnézzen az ő gondosan művelt birodalmában, és lássa be: akinek április elején ilyen szép, nagylevelű saláta nő a kertjében, annak az embernek csak igaza lehet.

Valló Péter Kati mamával sem járt jobban. Nagymamáját a tél óta görbebotra támasztotta, tipegni tanította az életkora; belenyugodni a gondolatba, hogy ezután már nem járhatja napestig a sort. Nem mehet el a messzebb lakó Belánczkinéhez, se Szelesékhez, s hogy a magány nem bibliaolvasásra szánt órácska többé, hanem négy fal, hosszas várakozás – mire is? Tekintetét a semmire függesztve, lépten-nyomon elmélázott ezen; Péter panaszáradatát pedig egykedvűen fogadta:

– Egész nyáron odajártam a kolhozba számocát, meggyet, szilvát szedni, és egy kopejkát nem adott a fizetésemből – mindet zsebre tette!

– Etetni kell a családot.

– Etetni?! – hitetlenkedett tágra nyitott szemekkel Valló Péter. – Akkor miért mosógépet vett a pénzemből?

– Az is kell – hagyta jóvá menyé cselekedetét Kati mama, de ez nem hatott csitítólag Péterre, mint ahogy arcának mély, helyükre szelídülő ráncai sem.

– Nekem ne legyen táskarádióm, csak Golyónak meg Gyurinak!?

Az öregasszonyt kizökkentette közönyéből a hangos szó:

– Üss a szádra! Nagyapáddal soha nem orgináltunk egymásra. Manapság meg egyebet se hall az ember...

„Hát igen – dohogott magában Valló Péter a nagymamájától jövet –, régen a téhen farka is elől volt.”

S ment, vitte a lába végig a Kis-közön, a Palajon. „A múlt zsebrevágható lom, csak a megalkuvás nélküli holnap számít.” Ezzel a gondolattal sietett – nem nézve se jobbra, se balra – Jancsi bácsihoz, megkeresni az igazát, merthogy igaza volt, abban nem kételkedett. Pedig a nagybátyját napok óta nem látta, nem beszélgettek, s a napját se tudta, mikor járt utoljára az öregnél, mert... Itt megtorpant, köszönt a szembejövőknek, a biciklizőknek, s arra gondolt, hogy Lujza valóban szépen énekel, talán a legszebben a faluban. Ráadásul: a nagynénje, és sokkalta jobban főz – igaz, van miből –, mint Ágnes néne. Csak Jancsi bácsi ne lenne olyan... Miért nem hiszi, hogy az iskolában a tanárok kivételeznek? Miért gúnyolódik folyton? Nyugodtan elhíhetné, hogy ő szeretne megtanulni citerázni, csak...

„Lujza néném énekelne, mi ketten Jancsi bátyámmal citerán kísérménk” – lépett túl a befejezetlen mondaton, de amint befordult az Új-sorra, nagybátyja utcájába, az elképzelt idillt jobban visszanyeste a reá váró találkozás keltette szorongás, mint a gazdák fűrésze az árokparti akácfákat.

„Ha bemegyek, rögtön nekem áll – riogatta a képzelet. – Hogy ízlik a ficsúság? – kérdezi majd, vagy csak megjegyzi, félvállról: a bukott diák is Isten teremtménye. Nem és nem akarja megérteni, hogy a jobb

jegyeket pofára osztogatják a tanárok, hogy a hajdan nem most van. Csoda, hogy elment a kedvem a tanulástól? Nem!” – adta meg magának a választ, s csak állt, méregette Jancsi bácsi házát. „Szép, nagy kockaház – vélte –, de akkor sem mondhat olyanokat, hogy a kolhozvezetőség, a boltosok, a postáskisasszonyok gyerekei előbbre valók! Meg hogy amióta világ a világ...! Nem igaz! Nem vagyok kényes, se ficsúr! Jól mondja Juci: jön még a kutyára dér...”

Jön még kutyára dér, ez igaz, ezért illik bevallani – Péter dolgavégezetlenül somfordált el Jancsi bácsi háza elől. De nem hazafelé tartott. Szégyellte magát? Nem, inkább dühös volt, bele-beleöklözött a levegőbe, nagyokat fújtatott a bevérző égálj láttán. „Holnap szeles idő lesz” – motyogta, s arra gondolt, egyedül Juci az, aki megéri.

Az okozatnak oka van. Még az idegennek sem kellett sokáig kutakodnia, elég volt átmennie a kisajton (elbontatta, a rekesz helyére betonágasos drótkerítést húzatott a kolhozelnök, kisajtóval, hogy Juci átjárhasson a szomszéd kútjára), hogy megtapasztalja – valami nagyon nincsen rendben Vallóéknál. A mind hangosabb veszekedések, az üvöltözést kísérő ajtócsapkodások nem békességről, hazaváró otthonról árulkodtak.

A pénztelenség volt az oka mindennek. Hogy id.Valló Péter újra inni kezdett, hogy Valló Boris csak azt az ismerősét nem marta meg, aki nem volt a közelében, s annak is, hogy Péter szívesebben időzött a szomszédban, mint odahaza.

Valló Péter nem tudta elképzelni apját a téglagyári égetőkemencénél, szeneslapáttal a kezében, se anyját a templom előtt, ahogy összekoldulja a mindennapi betevőt. Ezért, ha az anyjának adott igazat, az apját védte, ha az apja igaza mellé állt, akkor az anyja szorult gyámolításra. De a karácsony táján kirobbant családi háborúságnak nem akart vége szakadni. Id. Valló ragaszkodott a kőműveskalapácsához, Vallóné az igazához: egy fizetés kevés, és nem fogja azért felkölcsonözni a fél falut, mert télvíz idején a kolhoz nem tud munkát adni az építőbrigádnak. Azon volt hát – de minden áron! –, hogy az ura felszedje a méltóságos fenekét, s menjen dolgozni az újonnan induló téglagyárba. Mert ha nem... S kezdődött a csetepaté, a kezdem-hagyom érzelmi zsarolódsi, amelyben Péternek jutott a háládatlan békebírói szerep, mert azzal id. Valló és Vallóné is tisztában volt – Janikával, aki februárban múlt tízéves, nem számoltak –, hogy két ember több mint egy.

„Egyszer egy, az egy” – hangsúlyozta Juci, ha az elkámpicsorodott Valló Péter félmondataiból kislabilizálta a Valló család csillagzatának aznapi állását, ami általában nem sok jót ígért. „Egyszer egy, az egy, nem kettő, nem három...” – ismételte; egyik este hétig jutott a számolásban. Vagyis:

ennyi rossz emberi tulajdonságot kellett volna levetkőzniük Vallóéknak, ha szövegetre akarnak jutni egymással. Önfejtés, hiúság, gőg... Többre Péter nem emlékezett, csak a rengeteg ugyebár szóra, amit Pestről hozott magával a szomszédasszonya, s tavaly ősz óta vált szavajárásává. Ugyebár... Tulajdonképpen mit jelent?

Jancsi bácsi szerint semmit, csonkos Bélának sok mindent.

Valló Péter – pestiesen szólva – kikupálódott a Jucinál eltöltött estéken. Volt saját fotele, voltak kedvenc hanglemezei, amiket bármikor meghallgathatott, és éjfélekig tévézhetett, lezserkedhetett a helyén. „Ez manapság a trend, ugyebár” – magyarázta szomszédasszonya, s ha Pétert egyszer-egyszer feszenegésen érte, rögtön figyelmeztette: „Az egyenes derék kihívás, ugyebár, s ellenszenvet vált ki az emberekből.”

Jancsi bácsi nem állhatta meg szó nélkül, amikor Valló Péter meggörnyedve, köszönés nélkül elsasszézott a szekere mellett: „Ez lenne a nagy átnevelés?!”

Válasz helyett elkerülte a nagybátyját, megfélekedezett a citeraleckékről, a Kati mamának tett ígéretről – nem lett napi vendég nagyanyjánál. „A lotyót boldogítja, tán még meg is...” – suttozta ómenjét nevelt lánya fülébe Ágnes néne, de Valló Boris vagy nem hallotta, vagy nem akarta meghallani. Volt rá oka.

„Bárcsak anyám is olyan megértő lenne, mint Juci!” – sóhajtotta el óhaját Valló Péter, ahogy belépett szomszédja konyhájába. A kutya bírta a házat. A nagydarab, veres szőrű állat naphosszat a dikón nyulángózott, s ha netán betévedt egy vendég, nagyot ásítva emelte rá bágyadt tekintetét. (Rég ráunhatott a csaholásra, a kerítés tövénél való föl-alárohangelésre. Kutya egy dolog a folytonos ugatás! A karaván meg halad – ugyebár.) Péter nem törődött a kutyával, türelmetlenül járta a házat, hanglemezt tett fel, bekapcsolta a tévét, a konyhában a rádiót. Az állatnak sem hagyott békét, lekergette a dikóról, maga ült a helyére, aztán felállt, kiment a rédelybe, visszajött a rédelyből – nyugtalansága nem csillapodott. Érezte, valami készletbeli, hogy ma tiszta vizet... Felteszi az i-re a pontot – nem tűri tovább az anyja zsarnokságát! Ha kell, hagy csapot-papot, tesz a nyavalyás iskolára. Hogy arra! De itt megtorpant, leült a foteljába, felállt a foteljából, és közben motyogott:

„Szeretem az iskolát, az iskola nem szeret engem.” Az újonnan felfejtett szálba, a gondolatba, hogy az iskola nem szereti őt, végképp belegabalyodott. Juci a legjobbkor érkezett haza.

– Téged meg mi lelt? – kérdezte döbbsen a széles gesztusokkal hadonászó Péter láttán. – Mi ez a zsidvásár?! Mindenütt ég a villany, a rádió, a tévé bekapcsolva, akkora hanggal, hogy az utcán is hallani. Megkukultál?

– Tudod... – törte meg a hosszú, kínos hallgatást Valló Péter, s úgy állt a szoba közepén, mint rosszkódó gyerek az óvónő előtt.

– Semmit nem tudok, de ha velem van bajod – kívül tágasabb!

Péttert meglepte Juci nyers indulata, amivel kirángatta a tévé, a lemezjátszó csatlakozóját a konnektorból.

– Csak azt akartam...

– Nem érdekel! Pokolra az egész családdal! – kiabált Juci hisztérikusan. – Vége, mindennek vége! Megdöglök, érted?! Megdöglök időnap előtt!

Valló Péter látta, hogy tavaly ős óta a szomszédasszonya mind görnyedtebb, soványabb lett, aligság bírt a kútjukból felhúzni egy vödör vizet, de arról, hogy aznap elment a városi orvoshoz és röntgenen is járt, semmit sem tudott.

– Nem értem – mondta, mire Juci nevetéssel válaszolt. Előrehajolva, kezével a térdére támaszkodva nevetett, pukkadozott a röhögéstől:

– Kész kabaré! – kuncogott, majd idétlen, sértő vigyorral kísért heherészéssel az egyik fotelba hanyatlott. – Elég!... Hozd a konyakomat, a cigimet! – parancsolta váratlanul.

– Micsodát?

– Jól hallottad. Mától konyakot vedelek, úri cigit szívok – tojok a világra!

Valló Péter próbálta érteni, helyükre tenni magában az asszony szavait, de a nagy akarás csak a zavarát, a tekintetére kiülő értetlenséget növelte.

– Voltam a poliklinikán. Vért vettek tőlem, röntgenre küldtek, és végül a doki annyit mondott: jó lesz vgyáznom! Mire? – kérdeztem. Hallgatott egy sort az öreg, aztán kibökte: akkorára nőtt a szívem, mint a fejem... – motyogta Juci egykedvűen, majd felcsapta a fejét, merőn Péterre nézett. – Hónapjaim vannak hátra, apuskám – gyorsan mondjad, amit mondani akarsz!

Pétertől egy sete-suta kérdésre tellett:

– Mit mondjak?

– Semmit – legyintett az asszony, s eltelt egy kis idő, míg újra megszólalt. – Az aborában hültem ki, ott háltam a szénában hetekig, onnan jártam lázas betegen filléres napszámba: málét törni, krumplit vájni a nagygazdákhhoz, mert az én drága, kedves édesanyám a rédelyére se engedett fel, mikor hazajöttem Pestről. Köszönöm, mindenkinek mindent köszönök! Legfőképpen: bátyáimnak a hazugságot, amivel kisémmiztek a vagyomból. Ó, istenem. Bár csak kurválkodtam volna! Van fogalmad arról, milyen por tud lenni egy szövőüzemben? Ugye nincs? Hozd azt a piát!

Valló Péter állt, mint egy mondat nélküli felkiáltójel. Jucitól először hallotta ezt a vallomást, s jó, ha másodjára látta az asszonyt szoknyában,

selyemharisnyás lábra húzott magas sarkú cipőben. Juci mozdult, megtörve a döbbenet csendjét:

– Sokat nőttél tavaly óta.

– Tíz centit – fordult Péter a konyhába igyekvő asszony után. – Tegnapelőtt volt az iskolában orvosi ellenőrzés.

– Az nem árt, ugyebár – mondta Juci, kezében az üveg konyakkal, a doboz filteres cigarettával. – Visszamosolygott már a Katicád? – kérdezte, miután kényelembe helyezte magát a rekamién. – Nem érnek annyit, ostobaság ágálni a protekciók ellen, ugyebár, mert voltak, vannak és lesznek. Ilyen az élet, Péterke! Magadnak bizonyítsd be, hogy különb vagy náluk, nem nekem meg a tanítóknak!

– Haza kell mennem – mondta Valló Péter tettetett élénkséggel, s már indult.

– Helyes. Mondd meg anyádnak, dugig a veteránbolt feketeborssal, tehénvajjal – gyűjtheti a kuncaftokat! Ja: ideje kibékülnöd velem!

„Könnyű azt mondani: békülj ki! Milyen alapon? – kérdezte magától Péter odakint, a fásszín előtt terpeszkedő eperfa törzsének dőlve. – Juci iszik, alszik rá egy nagyot, nekem meg haza kell mennem a... veszedelembe. Lenne csak a helyemben, megtudná... Igen, megtudná.”

Nehéz szívvel ért a konyhaajtajuk elé Valló Péter, nyúlt a kilincs után, de azon nyomban visszarántotta a jobbját, amint meghallotta Ágnes néne harsány hangját odabentről: „Sehol nem állta meg a helyét, a téglagyárban se fogja! Ott gépek vannak, felelősség! Jányom, ha részeg fejjel kárt csinál, rámege a házatok, fejetek alól a párna!”

Péter azt várta, hogy az apja odamondogat a madárcsontú vénlánynak, helyette az anyja szólalt meg: „Jancsi bátyánk türelmes, mások is azok, tudnak várni a pénzükre. De meddig, néneje? Meddig fogják elszívlelni, hogy ökelme egész télen a kiságyat nyomja, a tévét nézi, ahelyett, hogy mozdulna valamerre?” A szösszenésnyi hallgatást Jancsi bácsi hangja szakította félbe: „Erős, egészséges ember, bírná a munkát, az éjszakázást az égetőkemencénél.”

Nagybátyja hangjának hallatán Péter hátrahőkölt, sietve behúzódott

az est sötétjét dédelgető rédelybe. „Innen is jól hallok mindent” – vélte. Hogy ne legyen felőle kétsége, anyja a szokásosnál élesebb hangon csapott le Jancsi bácsi végszavára: „Elegem van már abból, hogy folyton azon törjem a fejem, miből adjuk meg a sok adósságot! Jancsi, drága – váltott hangnemet, hízelkedett Valló Boris –, egész évben lenne munkája, keresete. Csirkét nevelhetnénk, disznót hizlalhatnánk eladásra.” Nagybátyja helyeselt, id. Vallóhoz intézve szavait: „Igaza van az asszonyodnak: ha boldogulni akartok, forgatni kell magatokat.” Több

se kellett ahhoz, hogy Ágnes néne még inkább vérszemet kapjon: „Ha ember lenne, a téltre való szemet hazatáskázhatná, hogy arra se kelljen pénzt kiadni!”

A konyhában egymás szavába vágva folyt id. Valló meggyőzése, de Pétert már nem érdekelte, mennyi jóval kecsgetet a téglaegető állás. A belső hangra figyelt, a sejtésére, ami azt súgta: jobb nem sietni a lefekvéssel, mert túri az apja, állja szótlanul a sértéseket, de hogy nem hagyja annyiban, ha már elmentek a rokonok – az biztos.

A rédelydeszkák mellé guggolt, míg anyja kikísérte vendégeit. Szeme hozzászókkott a sötéthez, látta, hogy a kisajtónál még megállnak beszélgetni. Óvatosan felállt hát, s amilyen csendben csak tudott, belopózott a konyhába.

A várt látvány fogadta: apja olyan letaglózottan ült az asztalfőn, hogy bárki idegennek megesett volna rajta a szíve. Magába csukló felsőttest, krétafehér arc, rángó ajkak, s a kezek!... Istenem, mintha nem is id. Valló Péterhez tartoztak volna – már-már élettelenül heverték az asztal lapján.

– Anyád? – kérdezte az apja váratlanul.

– Hol lennék?! – rontott a konyhába Valló Boris. – Szégyelld magad! Alázkodnom kell, tépni a számat, hogy emberszámba vegyék az uramat!

Kihaszználva a nem remélt csöndet, Péter leült Janika mellé a kiságyra. Öccse a söröskupakkal volt elfoglalva: ház, hajó, repülőgép körvonalait rakosgatta ki belőlük, nem háborúsdit játszott velük, mint ő nem is olyan rég.

– Befejezted?! – szólalt meg békülékeny hangon id. Valló Péter.

A spórnál álló, magában dohogó Vallóné talán erre a kérdésre várt, hogy a levesesfazékre csapva a fedőt, folytathassa ura számonkérését:

– Hányszor mentél pénzt kölcsönkérni? Halljam, hányszor?! Mi a fészkes fene bajod van a téglagyárral: hogy kapu van rajta, nem gödölhetsz kedvedre!?

– Nekem itt nem kattogsz! – mozdult id. Valló Péter keze az asztalon.

– Vedd tudomásul, ez az én házam, apai örökségem! – böszítette tovább ura kedélyét Valló Boris.

– Meg a fele vissza – szólt csendeset id. Valló.

– Enyém az utolsó szögig!...

Nincs káromkodás, amivel fölülírható az igazság. Hiába nyelte a nyálát, forgatta szájában a szavakat id. Valló Péter, egy kézlegyintésnél többre nem telt tőle. Az asszony azt sem állta meg szó nélkül, amikor férje becsapta maga mögött a konyhaajtót:

– Annyit igyál, hogy kutyák nyalják a szádat az árokarponon!

Id. Valló Péter éjfélután tántorgott haza. Miután a büfésnőtől hitelbe

kikunyerált két üveg bort az asztalra tette, a spórhoz lépett, magába zürbölt néhány merőkanál levest, megevett pár villa derelyét, aztán tipegve, tapogatva lehuppant a legközelebbi hokedlire. Hogy nem vágódott hanyatt székestől, azt a részegen szerencsésének köszönhetette, amely már a hazaúton a hóna alá nyúlt: nem engedte, hogy a főúton elsuhanó gépkocsi alatt végezze. Ám amint a bútorok befejezték a táncukat körülötte, a szerencse odébb állt, és id. Valló Péter kezdte magát mind szerencsétlenebbül érezni. Fájt, zúgott a feje; hiába kotorászott a zsebeiben, nem lelte a cigarettáját, a gyufáját. Kénytelen volt felállni, mert ültében a szekrényfiókot nem érhetette el, s akkor... Azzal számolt, hogy a felesége, idősebb fia nem várják meg a hazaérkezését, de hogy Janikát sem találja a kiságyban, arra nem. „A rohadt cajberja!” – üvöltött fel, s ha nem az egyik borosüveg akad a kezébe, tört-zúzott volna. Így csak káromkodott egy sort, poharat vett ki az épen maradt tányérok mellől, cigarettát, gyufát a szekrényfiából, s egy kést, hogy felbonthassa a borosüveget.

„Milyen jögon, hogy merete magával vinni Janikát?” – e kérdés körül forgott minden gondolata, míg a konyhaasztalnál ült, egyik cigarettáról a másikra gyújtva.

Amikor felállt és magába töltött egy újabb pohár bort, már a szegénység mibenlétén elmélkedett. „A szegény ember nem azért szegény, mert nincs pénze, hanem mert a nyomorúságot békétlenséggel tetézi” – állapította meg magában, s még sok vélt sérelemnek utánagondolt, de azt nem tudta megbocsátani Valló Borisnak, hogy Janikát magával vitte. „Nem engedem!” – csapott váratlanul az asztalra nagy garral, s ahogy volt – hajadonfőn, kisujjasban – kirohant a csillagfényes, szeles áprilisi éjszakába. „Haza kell hoznom Janikát!” – ismételte, s a tavaszi eső telítette kátyúkra nem figyelve hol nekilódult, hol megtorpant, hogy végül azon kapja magát – a saját háza előtt áll. Körbejárt, mint a gondolata: „Se Bélához nem mentek, se Jancsiékhoz – Boris tudja, elsőként a rokonoknál keresném őket. Se Bélához, se Jancsihoz... Akkor ki a rosebnél alszanak ma éjszaka?!”

Hiába verte ököllel az ajtót, ordította torkaszakadtából, hogy adják elő az ő Janikáját – Juci ráérsen nyitott ajtót. Arcán nyoma sem volt ijedelemnek, felháborodásnak, csak a pongyolája övét húzta szorosabbra.

– Veled meg mi van, nem tudsz aludni? – kérdezte feldúlt szomszédjától.
– Na, gyere beljebb! Kettőnknek könnyebb lesz megemelni az ágyat. Mit nézel olyan értetlenül? A kutyám félelmében bebújt a dikó alá, és beszorult – úgy pőrömlő máskor éjnek évadján!

– A fiamért jöttem! – nyomult befelé id. Valló Péter, félretolva az útjából szomszédasszonyát.

Gyorsan szénézett a konyhában, a szobában, a fürdőszobába is bekukkantott.

– Ide figyelj, Vallókám – háborgott most már Juci –, ha elővennem a mordályomat és lepuffantanálak, a kutya nem ugatna meg érte! Értve?! Magánlaksértés, garázdaság... Gyere, emeljük meg a dikót, hadd másszon elő a lállá ebem!

Id. Valló igyekezni próbált, de se a keze, se a lába nem engedelmeskedett az akaratának.

– Agyon ne nyomd nekem a dögöt! – visított Juci, mikor a szomszédja arccal a dikóra bukott.

– Semmi... Semmi baj... – hümmögött id. Valló Péter.

– Még hogy semmi! Rendesen megkongattad a hordó fenekét – méltatlankodott az asszony, majd széket tolt az ágyról feltápáskodó férfi alá.

– Néha szédülök – mentegetőzött id. Valló.

– A bor pedzegeti rendesen a vérnyomást.

– A fene megette! Nem és nem bírok Borissal! Nem bánja, ha a padlás rászakad, csak övé legyen az utolsó szó.

– Járok nálatok, látom, mi van – jött vissza a szobából Juci, kezében fél üveg konyakkal. – Tudod, Péter: ha egy asszony ráun a szegénységre, azt a láncot még nem találták ki, amivel az urához lehetne kötni. Hacsak...

– Igen? – élénkült fel id. Valló.

– Egyszer majd elmondom, de ha töröd rajta egy kicsit a fejed, magadtól rájössz a megoldásra. Most inkább arra igyunk, hogy Boris reggel visszajöjjön hozzád!

Valló Boris nem ment haza, se másnap, se azután. Id. Valló Péter harmadnapja nem evett, csak ivott. Míg tartott az ereje, maga támo­lygott át Etelkához háziborért. Apró kortyokban itta az édeskés lórét, oltogatta az asszonya ellen fortyogó dühöt. A sok kicsi sokra ment, estére felajzott idegekkel kóválygott az üres házban. „Ha a kezem közé kerül, megölöm azt a bregyót!” – hatajkodott Juci előtt, vagy csak az öregistent szidta, mikor az asszony rányitotta az ajtót, hogy megnézzé, milyen állapotban leledzik. Juci attól félt, id. Valló kárt tesz magában, de hiába próbált a lelkére hatni, csak annyit ért el, hogy a szomszédja még dühösebb lett. „Ne bomolj, Vallókám – csitította –, árt a szépségednek!” S valóban, id. Valló Péter tekintete vizenyőssé vált, az arca felduzzadt, de az idegtépő fogcsikorgatás volt az, ami végképp eltorzította az ábrázatát. „A tükör megijedne tőled, jőember – hogy nézel ki!?” – szidta Juci, döbbenet állva a szomszéd ágya mellett. Időbe telt, míg felocsúdott; bögrényi méregerős feketekávét tukmált

bele a dunyha alatt vacogó id. Vallóba. Az üveg vodkát gyorsan letette az ágy mellé, s szinte futva távozott a házból.

Jócskán benne járt már az idő a délutánban, mikor újra megnézte a szomszédját. A vodkásüveg üresen hevert a padlón, id. Valló Péter meg mellette, merev részegen. Meg sem próbálta felcihelni a nagydarab embert az ágyra. Jobb híján elhúzta a konyhaasztalt, pokrócot terített a helyére, s ráhőbörítette id. Vallót. Miután párnát rakott a feje alá, dunyhával betakargatta, akkor gondolt arra, hogy mégis elmondja – hátha a hír észhez téríti! –: látta Pétert a városban.

*

Valló Péter a városi nagyáruház kirakatait csodálta. Szó szerint: csodálta.

Nem mímelt közömbösséget; arcán a fontoskodók mindent lefitymáló gögje ült.

Tegnap este óta nem egy idegen, rideg város csicsás díszleteinek tűntek számára a divatos holmikba öltöztetett kirakati bábuk, hanem – ezt őszintén hitte – mindennapjainak részévé váltak. Ahogy a rikító színű szőnyegek, a cifrára pingált teás- és étkészletek, s a kirakatüvegen visszatükröződő magas házak, templomtornyok is. Igen, ezentúl az lesz a legfontosabb dolga, hogy nap mint nap birtokba vegye a város felkínálta teméntelen látnivalót.

Állt a kirakatok előtt, s ujjongott a lelke. Lakótelepi iskolába fog járni, lesz autóbuzsbérlete, zsebpénze. „Városon mozdulni sem lehet pénz nélkül” – válaszolt keresztapja szavaival a miéltre. Hát igen, ez nem falu: mások az emberek, a szokások.

Valló Borist két napig gyözködte a sógora, míg felhagyott az ódzkodással, hagyta magát belemagyarázni a férfi elképzeléseibe. Első lépésben – otthagyja a falut; második lépésben – beáll a majolikagyárba dolgozni; harmadik lépésben – kivesz egy albérletet, amelynek költségeit, ha jól és szorgalmasan dolgozik, előbb-utóbb átvállalja a gyár. „Ilyen egyszerű!” – dőlt hátra székében a sógor, s önelégültségével pillanatokon belül megtelt a lakótelepi kétszoba összkomfort. „Otthagyjátok a csökött parasztokat, azt a vadállatot, aki, ha rajta múlna, a mennyországot is pokollá változtatná” – tette hozzá a nagyképűek óvatlanságával, mert a vadállat szóra nem csak Janika rezzent össze, Vallónét sem hagyta hidegen. Fél éjszakán át töprengett, forgolódott ágyában: hogy tudott ennyi gyűlöletet felhalmozni sógora a saját testvérbátyja ellen?

„Nyeszlett kis ember a keresztapám – morfondírozott magában Valló Péter az áruház előtt –, a válláig ha ér apámnak, gyereke sincs, meg

keresztanyám se faluszépe, ahogy Jancsi bátyám mondaná. Nem csoda, ha irigykedik! De abban igaza van, hogy városban tízszer könnyebb az élet. Nem kell hajnalban kelni; spórt kormolni, tüzet rakni, szemet bevinni; kútból húzni a vizet. Anyám a majolikagyárban fog dolgozni, én a Janikával...

Jólesett az ábrándokat ragoztatni, de a felfedezésre váró dolgok, látnivalók sokasága nem engedte elmerülni a révedezésben. Emitt is, amott is történt valami váratlan, számára szokatlan, s az áruház bejáratán ki-beözönlő tömeg sem volt érdekesség nélküli látnivaló. De a nehezen felejthető események az áruházban zajlottak, az elárusítópultok előtt, ahol percenként kitört a patália. Főleg akkor mérgesedett el a helyzet, amikor a sorban állásra csábító árucikk elfogyni látszott. Péter elcsodálkozott: a kipirosított, kosztüms városi nők szótlanul túrik, hogy a délelőtti buszokkal városba érkezett fejkendős, nagyhangú parasztasszonyok kiszorítsák őket a sorból. „Én nem fogom engedni, hogy elém furakodjanak!” – fogadkozott halkán, még csak nem is sejtve, hogy az áruház hátsó, raktárba vezető bejáratánál kenőpénz ellenében bármihez hozzájuthat soron kívül. Azzal a reménnyel hajolt mind közelebb a kirakatüveghez, hogy jövőbeni, bátor önmaga tekint rá vissza. De nem. Tükörképén ugyanúgy lötyögött a két számmal nagyobb zakó, pantalló, s tétova emberre valló szemhunyorogtatását sem tagadta el. Az adódó kérdés: miből fog neki telni kézelőgombos bőrujjásra, trapézna drágra, magas sarkú félcipőre, amelyekben nem fog leendő osztálytársai előtt falusi bugrisnak látszani – végképp lehangolta. Városban nem lehet elmenni a nyári tanítási szünet alatt meggyet, barackot szedni a kolhozba; a terményraktárba pláne nem, pedig ott az aratás ideje alatt akár négyszáz rubelt is megkereshetne, mint tavaly nyáron az ott dolgozó utcabeli fiúk. Micsoda pénz egy kis terményforgatásért a tehénistállók padlásán, a raktáruvaron! Igaz, nincs vasárnap, és reggel hattól sötét estig tart a munkanap, de akkor is: négyszáz rubel! Ha felét odaadná az anyjának, és csonkos Bélánál lerendezné a tízrubeles tartozását, Jancsi bácsinál meg az ötöt, akkor se járna falsul, még új iskolatáskára is futná a maradékból, és... „Hát igen – szegte szárnyát a képzelete – Janika imád lépcsőt mászni, föl a negyedekre, le a negyedikről; lesz csapból folyó hideg és meleg vizünk, s városban tízszer könnyebb az élet, mint falun, meg... izé...”

Meglátni a különbségeket nem nehéz: a fekete, az fekete, a fehér pedig fehér. A tudás előszobája a sejtés – kell lennie egy szálnak, amelyre felfűzhető a látszatra ellentétes dolgok.

Az asszonyok a pultok előtt tolakodtak, Péter a kirakat előtt állt; az asszonyok – így vagy úgy – megvehették az áhított árucikket, Valló Péternek három rubel volt a zsebében kenyérre és étolajra. A szerzés, a

birtoklás vágya az áruházban tülekedő asszonyokat harciasságra ösztökélte, Péter fejét az áruház előtt búra horgasztotta. Csoda, ha máson sem járt az esze, mint azon, hogy jövőbeni osztálytársai kinézik maguk közül, ha nem kezelőgombos bőrujjasban megy iskolába? S akkor hol van még a divatos trapéznadrág, a magas sarkú félcipő?

Valló Péter magamagát sem értette. Miért nem akar elindulni az élelmiszerboltba; miért kell újra meg újra megbámulnia a bőrujjasban feszítő kirakati bábut?

Hiába volt elzsongító a város tavaszi nyüzsgése, hiába lüktettek körülötte az árnyak, Péter annyira belebambult a reménytelen vágyakozásba, hogy ha Juci nem áll meg mögötte, észre sem vette volna. Juci azonban megállt, és tekintetük találkozott a kirakatüvegen.

Mozdulatlanul sandítottak egymás tükörképére. Péter Jucira várt, Juci arra, hogy a szomszédja köszönti, és elmondja, hol-hogy vannak, érdeklődik id. Valló felől. Semmi nem történt. Pedig Valló Péternek megsúgta az ösztöne, hogy neki illene odamenni az asszonyhoz. De nem akaródzott: nem és nem! Mintha az asszony szemrehányásaitól félt volna. Valójában eszébe sem jutott az apja, az, hogy csúnyán magára hagyták a bajában; az sem, hogy az élet nem vasdorong, hanem törékeny valami, hiába ismételtette előtte, kérlelte Juci, hogy ezt a szabályt jól vésse az agyába, mert a sorsot nem lehet lebunkózni.

Valló Péter lehunyta a szemét. Várt. Állt, mint egy sarokba állított kisiskolás. Nem tudott az ábrándjai mögé rejtőzni, mint egykor az osztálytársai gúnyos megjegyzései, a fal hajszálrepedéseinek unalmas látványa elől. A szívajdító üresség nem enged el, általa csak magába szállhat az ember, ha van hozzá mersze. Péternek nem volt. Hagyta, hogy a távolság egyre nőjön közte és Juci közt.

Amint közénk fért az áruház előtti park, a forgalmas útkereszteződés, a folyón átívelő híd, a városvégi lakótelep – megfordult, és kinyitotta a szemét. Azt látta, amit látni akart: járókelőket, magas házakat, templomtornyokat. „Juci talán már a hazatartó buszjáraton ül” – áltatta magát Péter, de nem bízott semmit sem a véletlenre: a városközponttal ellenkező irányba indult el bevásárolni.

Amikor feltűntek a hatalmas gyárcsarnokok, meg az utcafrontot szegélyező betonkerítések a síneken gördülő vaskapukkal, azonnal belátta: nem kerülő útra akadt vagy rossz irányba indult, hanem annak rendje és módja szerint eltévedt. Akkor kellett volna visszafordulnia, mikor elfogytak mellőle az emeletes házak, és a sima aszfaltút hepehupás, macskaköves útszakaszra váltott. Ő azonban a kertes házak udvarán vicsgó kutyákkal,

a mellette mind sűrűbben elhaladó tehergépkocsik látványával volt elfoglalva, meg az igyekezetével, hogy mihamarabb egy boltra akadjon, ahol megvásárolhatja a kenyeret és az étolajat. Gondolkodás nélkül tért hát hol jobbra, hol balra az útjába eső útkereszteződéseknél, vagy átment az úttest egyik oldaláról a másikra, holott tudta a szabályt: ismeretlen helyen csak egyenest szabad haladni.

Nem akart visszatérni a kiindulópontához.

„Juci nem jött oda – okoskodott –, ha megszólít, nem lennék itt...” A mindinkább kibontakozó látvány azonban belefojtotta a szót. Soha nem látott közelről gyárat; füstölgő gyárkévényeket, se akkora vörös színű transzparenszeket, amelyekből egyetlen egy betakarta volna odahaza az udvarukat. A hatalmas méretek lenyűgözték, maguk alá gyűrték. Az oszlopmagasságban futó, méteres átmérőjű csővezetéket, az eget furkáló toronydarut nem is igen tudta mihez hasonlítani, nem voltak rájuk fogalmai. Látott ugyan hasonló dolgokat a tévében, de a valóságban a transzformátor – szerteágazó villanyvezetékeivel – nem hálójában ülő pók; a sárga színű, láncaltapas, merítőkanalas buldózer sem sárkányjárgány, hanem haragosan bűgő, kockakő-szaggató, félelmet keltő gépezet.

Kicsinek, árvának érezte magát a gyárkerítések szélárnyékában.

